

П о л и т и к и з а к у л т у р а

Доклад

На базата на заседанията на семинара, проведен в Бистрица, България от 18 до 20
януари 2001

Децентрализацията: инвестиране в културата на регионите

От Кристина Пуиг Боррас
/Испания/

Съдържание

1. **Доклад от семинара в Бистрица**, въз основа на представянията и изказванията по време на семинара.
От рапортъора Кристина Пуиг Боррас
2. **Диалог между участниците в културната политика**, размисли върху семинара
От Юри Вълковски
3. **Анализ на Формулярите за оценка, попълнени от участниците в семинара**
От Цвета Андреева и Оана Раду
4. **Предложения за проекти, получени в следствие**

Всички казуси представени на семинара, както и пълният списък на участниците могат да бъдат предоставени от:

info@policiesforculture.org

Предварителни бележки

Вторият семинар, организиран в рамките на програмата “Политики за култура”, ръководен от Европейска културна фондация и Асоциация ECUME-ECUMEST, се проведе в Бистрица, България, от 18 до 20 януари 2001 г. Семинарът събра над сто участници, предимно български културни дейатели и арт мениджъри, представители на отделите по култура на общинско и регионално ниво, и от Министерството на културата. Чуждестранни експерти и практики от източно- и западноевропейски страни също взеха участие в семинара, представиха казуси и предоставиха информация по разглежданите теми. Семинарът бе насочен към темата за децентрализацията, както бе решено по време на българската Среца на Националния Управителен комитет (Steering Committee Meeting).

Семинарът се проведе в три дни. Първият ден бе предназначен за Третия сектор. Дни 2 и 3 бяха посветени на темата за децентрализацията, фокусирайки дискусиите около следните въпроси:

- Партньорството между централни и местни органи в процеса на прокарване на културната политика;
- Съвместната работа на местно ниво за стимулиране на културната дейност в регионите;
- Децентрализирано финансиране и местни инвестиции в културата;
- Поделяне на финансовата отговорност;
- Нови инициативи на финансиране и ново партньорство
- Ролята на медиите в културната политика.

Този доклад отразява основните дискусии, проведени по време на семинара (“какво бе казано”), осигурява информация за някои “добри практики”, обобщава най-важните направени заключения и препоръки. Той е структуриран както следва:

- Третият сектор – развитие на културна политика в условия на партньорство;
- Процесът на децентрализация;
- Децентрализирано финансиране на културата и местни инвестиции в културата.

Въпреки факта, че бе в България, семинарът, както и настоящият доклад, отразяват общите тенденции, характерни за повечето страни в региона като цяло. В тази връзка, основните препоръки, извлечени от дискусиите са направени с цел да бъдат прилагани и в другите страни на региона.

В анализа на българския културен сектор, трябва да се вземе пред вид, че страната се намира в условия на валутен борд и следва предписанията, наложени от Международния валутен фонд, за да възстанови баланса в икономиката. Министерството на финансите оказва голямо влияние върху живота на страната (включително и в областта на културата в това широко понятие) и създаването на стабилност и доверие в икономическите структури е основен национален приоритет. Рапортърът взема под внимание тези условия, които ограничават капацитета на действие на културния сектор и се опитва да базира доклада прогнози за средносрочния потенциал на сектора, с надеждата, че обстоятелствата ще го потвърдят.

Още една забележка: въпреки че бяха поканени и потвърдиха участието си, степента на участие на представителите на третия сектор (независими мениджъри в областта на културата, творци и професионалисти) бе разочароващо ниска на семинара. Ръководството на проекта изказва съжаление, че това ниво не използва по-добре възможността да се включи в дискусиите, заедно с представителите на държавните институции. Министерството на културата бе добре представено, както и местните власти. Не дойдоха някои от депутатите. Тези, които взеха участие бяха много активни по време на дискусиите.

Оказа се доста трудно също така, да се намери публикувана информация за развитието на българската културна политика, най-осъвременена и лесна за разпространение. Ако такава информация бе налична, всички участници в семинара щяха да бъдат много по-добре

информирани относно ситуацията в страната. По време на подготовката организаторите бяха принудени да използват информация, публикувана между 1998 и 2000 г. , която е широко достъпна (също така и в Интернет), и използвана от много международни институции и културни дейци като надежден източник. **Тази информация трябва да се осъвременява непрекъснато.**

Третият сектор – развитие на културна политика в условия на партньорство

На първата сесия на семинара присъстваха предимно представители на третия сектор, въпреки че представителите на правителствените структури също взеха участие в дискусиите. Основна цел бе оценката на тяхната потенциална роля в процеса на правене на културна политика. Както и начинът по който те работят и действат по посока на по-активно участие във формулирането на националната културна политика.

Два бяха главните въпроси за дискусия:

- Как културните организации, творци и професионалисти в сферата могат да участват в реорганизирането и оформянето на културната политика на страната?
- Как ангажираните с културната политика на страната стимулират културните организации и творци да дадат своя принос за развитието на културната политика?

Третият сектор е широко използван термин днес, свързан с независимата зона на дейност, намираща се между правителствения сектор, от една страна, и на бизнес сектора от друга. Той включва нетърговски, не печеливши, и независими организации, фондации, институции и професионалисти. Организацията от Третия сектор работят най-добре, когато са най-независими (дори, когато за висят в голяма степен от дадена субсидия), но са управлявани като стопански организации. (Днес границите на тази независима зона започват да се размиват. Някои от най-успешните нестопански организации са действащите в условията на сътрудничество между публичния и частния сектор).

Броят на нестопанските организации в сферата на културата в България нарасна значително през последните 10 години. Фондации, неправителствени организации (НПО) и сдружения осигуряват 1 от всеки 10 лева за културни цели в страната, като държавните институции предоставят останалите 90%.

Въпреки разрастването на третия сектор бе отбелязано, че дейността на много от тях изглежда се развива в изолация от другите инициативи, както и че няма създадени инструменти за диалог, което затруднява обединяването на културните организации и тези от третия сектор по посока на изграждане на културна политика в условия на партньорство. Изглежда общото мнение е, че липсата на такъв диалог между страните възпрепятства развитието на сектора на една здрава основа.

Въпреки всичко, съществуват национални съвети, които включват и представители на третия сектор, наред с представители на министерството на културата, стопански организации и др. До каква степен тези съвети са потенциално “пространство” за ползотворен дебат? Примерът на **Фонд “Култура”**, който освен че се финансира от бюджета, набира средства от различни донори и се превръща в място, където диалогът между различните нива наистина започва; по този начин са предначертани и дългосрочните перспективи за развитие на културата. Фондът съществува от скоро в културната сфера в България (от декември 2000 г.) и неговата роля може би е трудно да се почувства от сега.

Тази сложна ситуация в рамките на която работят организациите от третия сектор беше анализирана и обсъдена, като се стигна до следните заключения.

Липса на комуникация

Въпреки факта, че много културни организации с не правителствен статут, много сдружения и около 3000 читалища с в редовен контакт с министерството на културата и регионалната и общинската администрация, все още преобладава мнението, че има липса на комуникация между обществените институции в културната сфера на къде идва това мнение? Организации като Евро-българския културен център правят успешни опити да осигурят тази връзка, но липсата на комуникация и разбиране остава, и тя според участниците представлява сериозен проблем, който трябва да бъде разрешен; това се дължи на следните неразрешени въпроси:

- Все още съществува **страх от схващанията за културната политика**, дължащи се основно на това, че по времето на социалистическия режим те са били използвани за пропаганда, което все още има остатъци в съзнанието на много от гражданите. В някои страни от югоизточна Европа изглежда че съществува известна опозиция между държавата от една страна и гражданското общество, която дори се засилва. Това оказва силно въздействие върху схващанията, принадлежащи на културата и културните политики, които са белязани от това противодействие /опозиция /.
- Нито държавните институции, нито гражданските организации са свикнали да водят **“редовни” и стратегически ориентирани диалози**, или да вземат **съвместно решения**. Това е съвсем скорошна практика за повечето от засегнатите участници в процеса и ще трябва време за установяване на пространство за диалог и убеждението, че то ще бъде ефективно.
- Съществуването на **място за публичен дебат** е важно за формулирането на демократична културна политика, подкрепяна от участието на всички действащи лица. Общо пространство, където идеи, парламентарни практики, политики на нестопанските организации, проекти на представители на пазара и на гражданското общество, още не е дефинирано, въпреки че националните съвети дават добро начало за такова пространство за редовна, интензивна и задълбочена консултация.
- За целите на държавните институции и третия сектор не може да се направи заключение от тяхното “поведение”. Липсата на чиста комуникация **застрашава качеството на диалога**. Още повече, недостигът на обективна и сигурна база данни за културните дейности допринася за липсата на яснота.
- Медиите имат ключова роля за премахването на недоверието и в създаване на широко обществено пространство за диалог, въвличащ цялото общество в дебата за културната политика. Въпреки това, **независимите медии не се отдават достатъчно внимание на културния дебат**; може да се каже, че те подценяват културните дейности. Те не могат, обаче да поемат цялата отговорност за това, тъй като целият културен сектор е отговорен за легитимирането и поддържането на отворения културен дебат в медиите.
- “Практическата дискусия” по конкретните проблеми все още се смята за недостатъчна (не достатъчно честа, прекалено “ад-хок”). Освен специфични “форуми”, организирани с цел засягане на конкретни проблеми (като законодателство, финансиране, администрация и др.), необходим е плуралистичен, продължителен, **дългосрочен и стратегически ориентиран дебат за културата**, за формулиране културна политика в условия на консенсус.
- Липсата на надеждна база данни по отношение на културния сектор допринася също за липсата на комуникация. Ако трябва да се оценява общото състояние на културния сектор на страната (и разглеждан, където е необходимо), то от голямо значение е осигуряването и приемането на **надеждна и осъвременена качествена и количествена база данни**; тъй като е невъзможно да се правят прогнози нито анализ без разглеждане на реалната ситуация.

В резултат, ситуацията, охарактеризирана от липсата на диалог между потенциалните партньори, възпрепятства сектора да идентифицира и приложи на практика средствата за схема на практическо партньорство; партньорство, в което целите са определени съвместно, където работата и нейните резултати се постигат съвместно. Партньорство, което води до установяването на схема за устойчиво сътрудничество. Необходим е “обществен договор”, за да бъде дефинирано пространството, в което нестопанските организации могат да сравнят своите идеи и предложения с тези на държавата, и обратното; а това наистина изисква диалог между партньорите.

Анализът на силните и слабите страни на всички участници в процеса спомага за пълното изясняване на ситуацията, както и за определяне на ролята на всеки един от тях, за да се определи подхода спрямо действителността.

Организациите от Третия сектор

На първо място, организациите от третия сектор, както и цялата художествено-творческа общност, трябва да бъдат приветствани за това, че въпреки икономическите ограничения и трудности, които преживява страната, поддържат жива българската култура.

Както вече бе споменато, броят на неправителствените организации в областта на културата значително нарасна през последните 10 г., а предвижданията са за увеличаване на броя на културните асоциации, фондации и т.н. в бъдеще. Въпреки количественото нарастване на броя им, дейността на много от тях се развива паралелно на националните културни дейности, и не осигурява елемента на обратната връзка за развитието на националната културна политика. В този смисъл, културните организации се изправят пред следните предизвикателства:

- **Културните организации не са организирани**, за да могат да изразят свой общ, силен и легитимен глас. Както бе споменато от техните представители, те се познават взаимно на неформална основа, познават по-голяма част от своите контрагенти и имат развита основната схема на хоризонтална координация. Много от тях са изключително активни в своя сектор (визуални изкуства, танц, театър...), но все още не са успели да се организират интердисциплинарно, за съвместителстване на целите в един глас. **Липсата на организации посредници** затруднява още повече участието на местните организации в диалога на национално ниво. Възможностите за създаване на такива структури трябва да бъдат изследвани. **Създаването на организация “шапка”** е силно препоръчително. Културните организации и представителите на културния сектор трябва да се срещат на редовни форуми, мрежи и ад-хок събития, с цел утвърждаване на връзките, както и за запознаване с целите и дейността на всеки от тях. Един добър пример бе описан: в **Латвия** представители на културния сектор се събират и приемат харта на основните очаквания (не непременно изисквания), която представят пред парламента и правителството по отношение на даден законодателен акт. Понеже правят това заедно, това ги поставя в една по-силна позиция и не позволява разделянето на ролите между под секторите в културата (музика, танц, визуални изкуства...).
- Бе обърнато внимание на **легитимността на организациите от Третия сектор за представляване на художествено-творческата общественост**. Изглежда, че ако организациите от Третия сектор са по-силни от гражданското общество, което в страна като България все още се изгражда и учи своята роля, след 10 години на демократична практика. Разбира се, те не могат да бъдат поставени под един знаменател; някои от тях произлизат от традиционни форми или групи, докато други са новосъздадени и представляват само отделни сегменти от населението. Този въпрос е труден за засягане, доколкото се отнася до степента на зрялост на гражданското общество, до неговата организираност и яснота за ключовата роля, която

трябва да играе. Дебатът, подчертаващ способността на организациите от третия сектор да представляват гражданското общество е много сложен, тъй като е свързан с колективните национални ценности. Както бе изразено от някои участници в семинара, страните от югоизточна Европа имаха преди унифицирана ценностна система – вертикална и строга - но която работеше до известна степен. Сега в рамките на процеса на глобализация и трудната икономическа ситуация, в резултат на внезапните промени на пазарните правила, под въпрос е съществуването на ясна ценностна система; за това трябва да се насърчава процеса на ценностно преосмисляне. Дебатът за ценностите излиза извън обхвата на този доклад, но има изключителна тежест по отношение на дефинирането на ролята на всяка една от страните при формулиране на специфична политика.

- Третият сектор все още се съмнява в начина на разпространение на информацията от страна на държавните институции, въпреки че Министерството на културата и националните центрове положиха много усилия за повишаване на прозрачността и публикуване на своите цели. Неправителствените организации се чувстват неравнопоставени, в сравнение с организациите с държавно участие, например когато кандидатстват за проектни държавни субсидии. Това мнение съществува сред тях, въпреки, че Закона за закрила и развитие на културата установява равнопоставеността на конкурсния принцип и за държавни, и за частни организации. То може би не е напълно легитимно, но продължава да съществува.
- На първо място на културните организации са необходими познания за процеса на правене на културна политика, за да могат да вземат участие в нейното реорганизиране и преразглеждане. Повече усилия са нужни и на организациите от третия сектор, за намиране на средства за оформяне на обществения консенсус и неговия израз пред държавните институции. В тази връзка те трябва да определят своите съюзници, да обединяват интереси и **създават лоби за достъп до правенето на културна политика в оптимално време**. Не е препоръчително сдружаването с такава цел, иницирано от държавна структура, тъй като подобна формация автоматично би била обвинена в държавно настояничество (все още е жив споменът за държавния монопол в културата). Министерството на културата, разбира се не носи отговорност за развитието на третият сектор, но отговаря за това неговата стратегия да бъде ясно съобщена на външния свят.

Практиката на “Зелената книга” от Великобритания бе препоръчана като начин за артикулиране на приноса на представителите на сектора в законодателния процес. Тази практика се състои в съставянето на т.нар. “**Зелена книга**”, дискусивно издание, което описва законодателния проект, който правителството възнамерява да гласува. Преди утвърждаването на проектозакона от парламента и превръщането му в закон, се издава и отваря за дискусия “Зелената книга”, която дава възможност на заинтересованите представителни организации и индивидуални лица от сектора, представители на академичните среди, пресата и експерти за коментари на по-ранен етап. Чрез тези средства проектозаконът вече оказва влияние върху мненията и премахва правилата, които биха били трудно приложими или биха предизвикали враждебни реакции. В резултат законът има принадлежо на по-широк обществен кръг в момента на своето прилагане. По този начин не се изразходват време и енергия за опозиционни политики, когато след дадения момент би било твърде късно да се окаже влияние.

- От друга страна, ако третият сектор ще се ангажира в дискусиите по въпросите на културната политика, той трябва да е в състояние да излезе със силни и необорими аргументи в полза на инвестициите в културата. **Университети, академични представители, изследователски институти, могат да се превърнат в добри съюзници** на културния сектор и могат да предоставят достоверни данни и експертна информация в подкрепа на тези аргументи.
- Някои то участниците се оплакаха, че имат по-добра информация за кандидатстване пред чуждестранни финансиращи организации, отколкото за програмите на Министерството на културата. Те може би не са достатъчно подготвени и **имат нужда от обучение, за да се запозная по-добре с националните и международните механизми и схеми на финансиране**, както и с алтернативните и смесените системи

на финансиране на културни дейности, спонсорството и т.н. Трябва обаче да се отбележи, че институции като Евро-българския културен център, създаден с помощта на Министерството на културата, осигурява отлична консултация и услуги в тази насока.

- Във връзка с третия сектор, културните организации могат да бъдат обръквани понякога, поради различните нужди във всеки един от под-секторите в областта на изкуствата. Основните приоритети в областта на театъра може много да се различават от тези в сферата на визуалните изкуства например. Тази неравнопоставеност ограничава техния капацитет да се обръщат към официалните държавни институции като едно цяло; това може да предизвика разцепление, което да попречи на силата на творческите среди да оказват влияние. Създаването на форуми на “под-секторно” ниво за оценка на нуждите и очакванията на всеки един от тях би било доста полезна и обогатяваща практика, тъй като би могло да създаде връзки и подготви почвата за създаване на по-силни мрежи.
- Самите културни организации не изглежда да имат средносрочни програми и цел, и явно действат по схемата за **всяко отделно събитие**. Те също така са в голяма степен зависими от обществените субсидии и не много добри в генерирането на собствени приходи.

Обществените/държавните институции

По време на семинара представителите на обществените културни институции (национални, регионални и местни) отбелязаха, че културните предизвикателства, които България среща, са свързани главно с необходимостта от разширяване на комуникационните канали с цел развитието на собствена културна политика, основана на традициите на страната и ценностната рамка. Те също така подчертаха своето желание да работят в тази насока, и в тази връзка бяха направени стъпки за подобряване на условията, в които се формулира и прилага културната политика през последните 10 години, въпреки не дотам задоволителните резултати до момента. Проведен е Национален дебат за приемане на националния доклад за културната политика, но този дебат не се прави регулярно. За него централната власт работи в сътрудничество с международни организации (като Съвета на Европа или Европейския съюз) за съвместна оценка на развитието на националната културна политика.

Правителствените структури, занимаващи се с въпросите на културата имат силна политическа воля за признаване на приноса на всички видове културни организации за създаване на обществено мнение и разпространение на обществения дебат за културата. Развитието на културната политика се разбира като текущ процес, който трябва да въвлече в себе си всички действащи лица, както и всички видове културни администратори. Фундаменталните принципи на българската културна политика бяха установени и приети през юли 1999 посредством приемането на Закона за закрила и развитие на културата. Въпреки това обществените институции все още не са успели да създадат **схема за реално партньорство** в страната. Някои характеристики, както е дадено в следващите абзаци, могат да се смятат като пречки за по-нататъшното развитие на това.

- Въпреки политическата воля на Министерството на културата, реалните мерки за подобряване на сътрудничеството с организациите от третия сектор се ограничи до административни реформи, които не увеличават възможностите за неправителствените организации да “инфилтрират” процеса на формулиране на политиката. Освен това, **липсата на продължителност на избраните представители** допринася до голяма степен за нередовния и несигурен процес на културна политика. Въпреки тяхната политическа принадлежност, всички те са работили в полза на приоритетите на културната политика, които сега са официално установени посредством Закона за закрила и развитие на културата; реалното приложение на тази културна политика потъва в административните промени, някои от които са били замразени или отречени от следващия министър.

Отбелязано беше също, че обществените институции (главно Министерството на културата и местните власти) не дават публичност на това кои са техните приоритети, цели и програми, което обхваща сектора. Въпреки факта, че фундаменталните принципи са изброени в Закона за закрила и развитие на културата, политиките и програмите за гарантиране тяхното изпълнение, не са достатъчно достъпни за художествената общественост. Трябва да се отбележи, че **чл. 14 на Закона за закрила и развитие на културата ангажира Министерството на културата да осигури публичност на разработването и провеждането на своята политика за закрила и развитие на културата** посредством:

1. достъп до информацията за своята дейност по ред, определен от министъра на културата;
2. публикуване на ежегодни доклади за своята дейност и намерения в срок до 3 месеца след приключване на финансовата година;
3. срещи с творци, дейци на културата и експерти по актуални проблеми на културната политика.

Министерството наистина обявява конкурсите в пресата, включително и сумите по всяка програма. Програма 2000 например, е публикувана и в пресата, и в Интернет. Още повече, от 1997 г. съществува Раздел “Култура” в Програмата на правителството, която е разпространена по всички начини. Съществува и стратегия, подготвена за периода до 2005 г., която скоро ще бъде публикувана. Защо тогава се изразяват подобни мнения? Достатъчно ли са използвани възможностите за разпространение на новите промени чрез независимите медии? Използвани ли са в действителност медиите за инициране на дебат?

- **Процесът на правене на културната политика** (главно законодателните и изпълнителните механизми на проектиране и прилагане на политиката) **също не е добре познат в рамките на сектора**. В този случай, отговорността пада върху следните участници: държавните институции могат да разработват средства (бюлетини, Зелени книги и др.) за подобряване на обмена на техническа информация със заетите в сферата, а последните биха могли да полагат повече усилия за разбиране на тези механизми и да установяват в какъв момент процесът може да се окаже влияние върху процеса по един конструктивен начин.
- Бе засегнат въпроса за **критериите, използвани от държавните институции в изготвянето на политики и програми**. Основно правило е, че при вземане на специфично решение относно разпределяне на бюджетни средства, най-важният критерий, който се взема под внимание е художествената стойност на продукта, заедно с принципа на оптималното използване на обществената инвестиция. Въпреки това, този генерален критерий изглежда е недостатъчен, което предполага въвеждането на по-конкретни и дългосрочно установени критерии.
- С оглед на гореописания контекст, трудно е да бъде установен публичен диалог между политици и трети сектор в тази насока. За това са необходими повече усилия от страна на държавните институции **да спечелят доверието на сектора**. С Доверието не може да бъде регулирано, но то трябва да се изгражда, благодарение на ежедневните усилия на обществените институции за изграждане на институционалната рамка. Чрез нея, действащите лица в процеса биха могли да развият обосновано и заслужено доверие. В тази връзка, нужно е да се създадат **възможности за достъп и регулярен диалог между третия сектор** и представителите на изпълнителната, законодателната власт, на политическите партии и др. Механизми за консултиране и органи - съвети трябва да се създадат, за консултиране с мнението на отделните сектори върху определени проблеми на културната политика, както и да оказват помощ на административните структури в разрешаване на някои управленски проблеми. Положителният избор и конструктивният принос могат да бъде направени с помощта на тези консултативни органи, но те не бива да се превръщат във форум за индивидуални оплаквания и критики.
- **Липсата на оценка на приложението на проектите и програмите**. Този недостиг на самокритичен анализ възпрепятства културните организации да се поучат от своя собствен опит и грешки.

- Препоръчано бе да се прави оценка на работата на консултативните органи, когато се създават такива. Въпросът дали консултативните съвети и органи са били полезни или успешни, остана без отговор по време на семинара.

Ролята на медиите в процеса на изработване на културна политика

Специфичната роля, която медиите могат да играят за създаване на обществено пространство за обсъждане на въпроси на културната политика на по-широка арена, изисква специално разглеждане, с оглед на техния голям потенциал за преодоляване на сегашното положение в средносрочен план. Отразяването в независимата телевизия, печат, радио и електронни медии на въпросите на културната политика все още е недостатъчно; широко разпространено е мнението, че те не осъзнават своята отговорност за подпомагане на културния сектор в процеса на формулиране на културна политика, възприета и подхранвана от цялото общество. Подробните аспекти на това положение са следните:

- Общо взето, медиите подценяват културната дейност, както и своя потенциал и представяне. В независимите вестници е много **трудно да се намерят точни критики на конкретни културни събития**. В страната има само един вестник, който конкретно насочва вниманието към културните въпроси, но е твърде специализиран и професионално ориентиран и затова не е подходящ за широката публика. Такива публикации, дори когато са от изключително значение за сектора, ограничават обсъждането в рамките на професионалните параметри. От друга страна, няма рецензии, в които спецификата на пазара на изкуството и културата да се описва за любителски групи, за да се подготвят да предприемат по-нататъшни стъпки в своята културна дейност и да станат професионалисти.
- В медиите се придава по-голямо значение на “важните” културни събития в столицата за сметка на културната дейност, предприемана на равнището на регионите и градовете, или подпомагана от малки културни оператори.
- Не се осъзнава техният потенциал да допринасят за създаване на обществена загриженост и мнения и разширяване обсега на обществените дебати по въпроси на културната политика.
- Медиите отразяват най-актуалните културни събития, но **обикновено не включват теоретични и обществени дискусии по въпроси на културната политика**. В медиите изобщо не се водят обществени дебати за това как да се управляват обществените ресурси за културни цели и, следователно, те не достигат до гражданите.
- Някои представители на третия сектор твърдяха, че централното правителство и **конкретно Министерството на културата трябва да разработят стратегия на “Връзки с обществеността”, за да привлекат вниманието на медиите и да ги накарат да отразяват по своите канали и във вестниците дебатите, провеждани в сектора. Трябва да се намери начин дебатите да се извадят от ядрото на професионалния културен сектор и да се разпрострат в цялото общество**. Напомнянето и укрепването на силата, която има публиката като потребители и, следователно, стимулатори на културната продукция, са аргумент, който да бъде проучен.
- Медиите могат да станат един от съюзниците на организациите от третия сектор, но именно те трябва **да намерят стратегията, с която да накарат медиите на разберат своята жизнено важна роля**. Както беше казано, законното всекидневно присъствие на културата в медиите трябва да бъде извоювано от творческата общност, както и способността им да предават чувствата на обществото, което представляват и отразяват. Само когато медиите признаят значението на широката дискусия по въпросите на културната политика и на

превръщането им в средство за диалог, само тогава по-широки сектори от обществото ще имат адекватен подход към нея.

Целият културен сектор (обществени институции и организации от третия сектор) трябва да намери начин да разработи система за реално и практическо партньорство. Засега това изисква да се създадат инструменти за диалог, позволяващи обсъждането на целите и задачите, които трябва да се поставят, механизъм за постигането им и средства за извличане на съвместна полза от общата работа.

Процесът на децентрализация - последици и възможности

Децентрализацията е концепция, която беше въведена в политиката след войната и замислена първоначално като прогресивно решение за намаляване на излишната концентрация на власт и бюрокрация в централните политически и административни органи. Тя е комплексен термин, който по същество предполага нова формулировка на отношенията между централната и регионалните или местни власти на няколко равнища: изпълнително, административно, равнище на вземане на решения и т.н. Терминът “децентрализация” може да е свързан с различни концепции, в зависимост от контекста.

Въз основа на принципите на децентрализация и в резултат от дългосрочни преговори между засегнатите страни, в различните страни се създадоха различни структури, практика и организационни системи. В това отношение няма една единствена схема на децентрализация; съществуващите модели са резултат от развитието на даден културен модел, основаващ се на въздействията на историята, традициите и ценностите на страната и преструктуриран върху основата на принципа на децентрализацията.

Основа за децентрализацията е принципът на взаимодействието, както и принципът на отнасянето на отговорността за действията на възможно най-ниското равнище в общността и, следователно, колкото е възможно по-близо до гражданите. Изискването е да се получи оптимален дял от отговорностите, за да се гарантира най-ефективно управление на колективните дела и баланс между интересите на централната и местните власти.

Използването на термина “децентрализация” може да бъде объркващо и беше сметнато, че е наложително да се даде преценка за точното значение, което му се придава, така че дискусиата да започне на солидна основа. Затова заседанието за разглеждане на процеса на децентрализация на културната политика в България започна с изясняване на различните концепции на термина, които накратко са обобщени в следващите пасажии.

Преценка за точното значение на термина “децентрализация”

Когато се обмисля степента на децентрализация, която да се приложи в дадена страна и за даден сектор, трябва да се решат 4 основни въпроса. Обсъждането и отговорът на тези въпроси с плуралистичен подход, т.е. като се вземат предвид очакванията и интересите на всички участници към резултата от този процес (централна, регионални и местни обществени администрации, организации от третия сектор и частен сектор), могат да гарантират развитието на по-функционална и ефективна система на управление.

1. *КАКВО трябва да бъде децентрализирано?*

Преценка за съдържанието на децентрализацията.

2. *ЗАЩО някои услуги, ресурси и функции трябва да бъдат децентрализирани?*

Преценка за ценностите в процеса на децентрализация.

За да бъде **културната дейност** разпръсната, за да се постигне справедливо разпределение на изкуството, говорим за “Културна децентрализация” или “Демократизация на изкуството”. Този процес се основава върху принципа на *равенството* и цели осигуряване на общи културни стандарти в цялата страна.

Ако обект на процеса на децентрализация е **властта да се решава по културните въпроси**, сме изправени пред процес на “Политическа децентрализация” или “Гражданска демократизация”, основаващ се върху принципа на *демократията и взаимодействието* и възнамеряваме да делегираме властта за вземане на решения от централното към по-ниските политически равнища (регионални или местни). С тази система се цели да се увеличи възможността за гражданите да участват и влияят върху процеса на вземането на политически решения и да се даде възможност за инфилтриране на засегнатите от политиката в резултат от тях, които да заявят от какво имат нужда и как ще го осигурят.

Често предмет на преговори за децентрализация е управлението на **финансовите ресурси**, като се има предвид разпространяването на обществените разходи за култура. Основаващо се върху принципа на *свободата*, това означава, че за да се приложат свободно на практика взетите решения, нужните ресурси също трябва да се управляват. Тогава говорим за “Финансова децентрализация”.

Тези три типа процеси на децентрализация - културна, политическа и финансова, могат да бъдат цели сами по себе си, или инструменти, които служат на други цели. Схемата, наблюдавана в повечето западноевропейски страни, се характеризира с установяването на Културната децентрализация като основна цел, която трябва да бъде постигната, и използването на механизмите на Политическата и Финансовата децентрализация като инструменти за постигане на тази цел. Наблюдават се обаче и други случаи, при които Културната децентрализация се установява като инструмент за постигане на по-нататъшна Политическа децентрализация. Разбира се, във втория случай Културата се използва като инструмент за други политически цели, в смисъл, че по този начин самото културно качество може би не се благоприятства или подпомага непременно.

3. *Спрямо КОГО да се децентрализира?*

Преценка за лицата, способни и компетентни да поемат задачи от централното правителство.

4. *КОЛКО да се децентрализира?*

Преценка за степента на процеса.

За да се постигне напълно процес на децентрализация, компетентни и ефективни органи трябва да са готови да поемат компетенциите и функциите, които ще се отделят. В зависимост от политическото разположение на тези органи, могат да се установят различни модели на децентрализация.

Когато институциите на централното правителство предприемат стъпки за създаване на нови недепартаментални органи, които да управляват конкретните функции и услуги, но запазват тези нови органи на същото политическо равнище (без да ги прехвърлят на по-ниските равнища на администрацията), говорим за Хоризонтална деконцентрация.

Говорим за Функционална деконцентрация, когато контролът остава функция на централното правителство и само изпълнителното качество се предава на друг орган или институция. В зависимост от собствеността на приемащия орган (частен, смесен, обществен), се начертават различни сценарии, които варират от централизираните до раздържавените и приватизираните структури. Така обществените власти не се оттеглят от своите отговорности и задължения, тъй като все още отговарят за осигуряване на условия (главно ресурси), но други, юридически отделени органи поемат изпълнителните отговорности.

Когато представителни органи на централното правителство са установени в редица региони, говорим за Географска деконцентрация. Не се освобождават никакви функции, а само на регионално равнище се създават местни филиали на институциите на централното правителство.

Само когато целият комплект функции, изисквани за пълната разработка на дадена политика, т.е. когато законодателните, изпълнителните и контролните компетенции се прехвърлят от центъра към най-ниските равнища на решаване и осъществяване, говорим за отделяне на компетенции, при което висока степен на самостоятелност се предава на регионалните или местните администрации. Така е в много западноевропейски страни, организирани във федералистка система, върху принципа на *суверенитета* на приемащите региони.¹

Ясно е, че следването на тази теоретична схема не гарантира успех в изработването на най-адекватната формула за управление на културните въпроси в дадена страна. Обаче на тези 4 основни въпроса трябва да се даде колективен отговор. Т.е. след като се установят механизми за диалог, способни да позволят плуралистично участие в процеса на вземане на решения и след като вече има консенсус за развитието на културния сектор върху основата на принципите на взаимодействието, трябва да се намерят подходящи отговори на споменатите въпроси (какво, защо, спрямо кого и колко да се децентрализира).

¹ Тази теоретична рамка беше обяснена на пленарното заседание и се намира също така в досието с документация за семинара (International Journal of Cultural Policy, 1997, Vol. 3 Num. 2. Ed. O. Bennet, Warwick University. KAWASHIMA N. "Theorising Decentralisation in Cultural Policy: Concepts, Values and Strategies" - /Теоретизиране на децентрализацията в културната политика: концепции, ценности и стратегии/). В този доклад тя се припомня отново поради точната концептуална рамка, която предлага.

Трябва да се има предвид, че процесът на децентрализация е много сложен и безкраен по самия си характер. Дори във федерални държави той често е незавършен; докладчикът е добре запознат с Испания, която макар и да не е федерална държава, се държи като такава в някои специфични сектори. Дебатите по културните компетенции се водят от края на диктатурата (1975 г.) и дори когато много компетенции вече са предадени на регионите, процесът не е завършен. Регионите винаги искат по-голяма степен на автономия, следвайки принципа на

взаимодействието, и за изграждане на свои собствени структури, за да бъдат по-способни да увеличат максимално колективното благосъстояние на своето население.

Децентрализация в Културния сектор в България

Беше представена цялостна информация за процеса на децентрализация, предприет в културния сектор на България. Децентрализацията при премахване на монопола на държавата беше един от основните принципи, върху които се основаваше новата културна политика. Независимо от желанието и усилията на централното правителство, в този процес все още не са постигнати задоволителни резултати и след като новото регулиране на културния сектор не е основен приоритет на правителството, досега не е получило достатъчно внимание.

Извършените действия за изработване на по-децентрализирана структура за културни услуги включват известно равнище на децентрализация на вземането на решения, финансирането и ресурсите. Що се отнася до преמודелирането на структурите, първата стъпка, предприета в началото на 90-те години, беше създаването на центрове за изкуство и културна дейност, които отначало получиха възможност да работят като отделни от правителството органи и да провеждат самостоятелна секторна политика на културата. По-късно обаче тези отделни центрове бяха закрити и техните компетенции бяха прехвърлени под егидата на Министерството на културата. А още по-късно те бяха възстановени като независими юридически лица, отговорни пред Министерството. Тези криволичения показват непредсказуемите трудности, които възникват, когато се изработва модел на националната културна политика, основаващ се върху принципа на децентрализацията.

Други стъпки и планове за действие бяха набелязани и приложени в нещо като “изпитателна” система. Бяха положени съвместни усилия с местните власти, за да се изработят и подкрепят конкретни културни дейности и проекти. Обаче засега общо правило за тези видове съвместни начинания не е разработено достатъчно добре.

Юридическата рамка за развитие на процеса на децентрализация е включена в Закона за закрила и развитие на културата, макар че той само леко засяга процеса на политическа децентрализация, чрез прехвърляне към общините на възможността да поемат по-големи компетенции в културната област, но без да решава финансовия аспект на този процес. Правени са опити да се осигури финансовият аспект на тази реформа: някои видове държавни и общински културни институции получиха възможност да се финансират съвместно и беше въведено конкурсното начало. И все пак трябва да се отбележи, че този процес се предприема в контекста на икономически трудности, които ограничават маневреността, особено на местните власти.

Трудности на местно равнище

Децентрализацията се оказва нелек процес при сегашните обстоятелства, съпътстващи развитието на културния сектор. Бяха установени някои системни пречки:

- Всяко споделяне на отговорности с местни власти е продължителен и труден процес. Процесите на преговори изискват големи усилия от двете страни и понякога претоварват капацитета на централните институции да управляват преговорите и да завършат конкретните договори и меморандуми. Фактът, че общините водят отделни преговори с централните институции допринася за тези трудности. **Трябва да се намерят нови схеми, които да позволят групирането на**

съседни общини, за да се обединят интересите и да се установи съвместен диалог с висшестоящите институции.

- Обсегът на установените механизми за децентрализация е ограничен, поради недостатъчните налични средства за културни цели на местно равнище. Общинските бюджети са под строгия контрол на Министерството на финансите, поради системата на Валутен борд и това не позволява да се създават нови финансови структури, т.е. засега не могат да се създават общински фондове за култура, тъй като уреждането на извънбюджетни сметки е забранено от Министерството на финансите с оглед възстановяване на икономическата стабилност в страната. Това с□ преходни мерки за справяне с икономиката на страната и затова инициативите, **целящи създаването на нови схеми за финансово партньорство не трябва да се обезкуражават**, тъй като има надежда те да бъдат разрешени не след дълго.
- Общините са изправени пред дилема, когато решават разпределянето на средствата. С оскъдните средства в бюджета си те трябва да задоволят нуждите на безработицата, образованието, здравеопазването и културата. Културата често е на последно място в списъка на приоритетите и за да се обърне тази тенденция, трябва да се намерят нови аргументи и подходи. Представителите на местните културни институции и културните отдели в общините трябва да се съберат, за да намерят пътя, по който културата може да повиши стандартите на общинския живот. Нужен е нов подход към този въпрос. Вече не е лесно да се легитимира културната дейност сама за себе си и, следователно, онези, които са назначени да закрилят и развият културния живот на местно равнище, трябва да могат да описват и **доказват как културата може да бъде плюс за общината** и как тя може да създава комбинации, които да водят до общо подобряване на колективното благоденствие.
- Подходът на местните власти към културата е до голяма степен “ориентиран към събитията”. Тяхната способност да създават дългосрочни програми за културни действия все още не е развита напълно и засега се оказва, че те са ефективни при обединяването на интереси, инициативи и ресурси за провеждане на важни културни събития и разработване на годишни програми за културна дейност, но не и за формулиране на средносрочна стратегия за култура на местно равнище. **Задачата на местните власти трябва да бъде да разработват политика**. А за това е необходимо да се наберат средства за конкретни културни събития и програми, но и да се намерят нови съюзници и да се формулират в партньорство средносрочни програми за културна дейност.
- Всъщност може да се каже, че процесът на децентрализация и способността на местните власти да разработват културна политика, която да се осъществява на местно равнище, страда от същите структурни проблеми, които засягат целия културен сектор. Липсва комуникация и - което е още по-важно, липсват ефективни инструменти за диалог. Общините трябва да полагат по-големи усилия за съвместно **създаване на необходимите средства, за да се поощрява хоризонталният диалог** (в самите общини) и **вертикалния диалог** (с висшестоящите институции и организациите на най-ниско равнище).
- В тези насоки в някои общини бяха предприети стъпки и на семинара бяха описани добри примери (консултативни съвети, смесени фондации и т.н.). Тези нови инициативи трябва да се поощряват и техният опит и резултати да се споделят нашироко с други общини. Освен това, резултатите от тези първи опити трябва да бъдат оценявани и преценявани, за да се покаже точно как културата може да повиши жизненото равнище на местно равнище и да бъде плюс за местното развитие. Също така, нужна е оценка на действията, които да се коригират занапред. И наистина, **трябва да се създадат механизми за изтегляне на поуки от същественния общински опит**.
- Общите органи за вземане на решения бяха премахнати и съгласно новия Закон вече няма централна власт, която да налага културни стандарти на периферията. Трябва да се създадат ефективни механизми за прилагане съдържанието на

новия Закон. Сега съществуват много елементи, на които е разрешено да действат като инструменти за вземане на решения и, следователно, много въпроси трябва да бъдат договаряни и решавани най-ефективно. Развитието на процеса на децентрализация трябва да се разбира като пряка последица от създаването на инструменти за диалог и откриването на широки дебати по това как гражданите, организациите от третия сектор, обществените администрации от всички видове и частният сектор искат да се създава културна политика и да функционират механизмите за нейното осъществяване.

Има много пречки, които спират създаването на междуобщностна система за сътрудничество. А в сектора на изкуството и културата тази задача става още по-трудна. Както беше споменато, не е толкова сложно група общини да обединят усилията си и да разговарят съвместно с Министерството на благоустройството за построяването на път. Когато става дума за културата, критериите са много по-абстрактни и субективни и лесно могат да се политизират. Могат обаче да се приведат и необорими аргументи, ако бъдат поканени нужните партньори, които да станат част от тази обединена група. **Университети, научноизследователски институти и академии, както и медиите трябва да бъдат включени в процеса на доказване пред цялата общност, че Културата може да бъде локомотив за местното развитие.** А това е и силен аргумент в подкрепа на политиката за обществено финансиране в страните от Европейския съюз; предприети са много пилотни проекти за по-нататъшното проучване на неговата истинност.

На семинара бяха представени и анализирани практически примери за местна културна дейност; това даде възможност да се състави списък на практическите препоръки, които да бъдат разгледани. Конкретен пример за децентрализация на културата на хоризонтално равнище (централните власти споделят отговорностите с местните власти) беше даден от Община Пловдив, а Община Севлиево описа как е установила схеми на сътрудничество с частния сектор.

Констатации и препоръки от отделни случаи

- **Възприети са схеми на смесено финансиране.** Между Министерството на културата и общинските съвети са сключени двустранни споразумения, под закрилата на Закона за бюджета, който позволява смесено финансиране. Тези договори предвиждат разбивка на бюджета на проект или институция. Твърде често приносът на Министерството на културата се изразходва главно за заплати и разходи за осигуровки. **Така средствата, получени от тези схеми на партньорство, се използват главно за поддържане на съществуващата мрежа от културни институции** (опери, театри, музеи и др.), много от които имат раздут щат.
- Представителите на общините признаха, че нямат ясна стратегия за процеса на децентрализация и че **не са създадени надобщински схеми на координация.** Изработени са и се следват годишни програми, но не е обсъждана средносрочна стратегия. Освен това, тези годишни програми не са прозрачни, до тях нямат достъп за запознаване организации от третия сектор, готови да дават своя принос.
- Общинските програми за култура се основават върху критерии, които не са ясни, а осъществяваните програми и проекти не се оценяват, за да се установи степента на успеха на даденото събитие от гледна точка на социалното му въздействие. **На първо място трябва да се поставят ясни и постижими цели, а след това да се направят оценки, за да се установи доколко целите са постигнати.** Наложително е да се промени цялостният подход към изработването на местна културна политика: от сегашния подход на “годишно планиране на събития” към **настройка на “постигане на цели”**.

- Механизмите за децентрализация, създадени за момента, не са устойчиви. Съвместни усилия се полагат само за конкретни културни събития или проекти, но щом като даденото събитие или проект завършат, схемата за партньорство изчезва. Трябва да се създадат трайни механизми, които да засилват участието на организациите на гражданското общество в процесите на вземане на решения, набеязването и осъществяването на местна културна политика.
- Преценката за сегашното положение ще бъде добро начало. Еднакви ли са целите на общините и на Министерството на културата? Пресичат ли се в някаква точка техните очаквания? По-нататъшното проучване ще помогне също така да се получи ясна картина на положението и да се установят дисбалансите на страната, които да бъдат решавани с механизмите за децентрализация.
- Освен това е нужна точна информация за схемите на потребителите на културата. Трябва да се съберат данни за културното потребление и участие, да се анализират и използват на местно равнище. **Общините трябва да имат предвид, че те са най-близкият до гражданите орган на обществената администрация и, следователно, трябва да се възползват от своето привилегировано положение.**
- Организиран са национални съвети по конкретни културни въпроси (за книгата, театъра и т.н.), които се ползват с голям успех на участие. В рамките на тези срещи представители на различни кръгове от обществената администрация се събират, за да решават конкретни въпроси на един културен подсектор. **И все пак, тези национални съвети никога не са съсредоточавали вниманието си върху дебати за националната културна политика.** И отново, диалогът се задържа върху много практически въпроси, приемат се законодателни актове по конкретни въпроси (музеи, театър и т.н.). Трябва да се проведат дискусии, за да се разработи съвместно цялостна структура, от която всички заинтересувани страни искат да се възползват, щом като всички малки части, съставляващи така наречената културна политика, бъдат готови да действат.
- **Представители на изкуството и културата трябва да вземат участие в дебатите за децентрализацията, където тя засяга тях и връзката им с обществото около тях.** Фестивалите на изкуството са успешни, когато особената и уникална връзка между твореца и неговата публика получи собствено пространство да се развива. Следователно, публиката трябва също да получи възможност да се изкаже каква иска да бъде новата рамка за културна дейност.

Децентрализирано финансиране на културата и местни капиталовложения в културата

Общините разработват средства за привличане на нови партньори в местната културна дейност и се активизират в търсенето на потенциални партньори, готови да сътрудничат за финансиране на културата. Освен класическата система на отпускане на обществени средства, общините намират нови съюзи със сектора на бизнеса и напоследък се създават нови форми на съвместно финансиране.

Тази нова тенденция изисква известен анализ на възможностите, които действията на новите съюзници (като туристическата индустрия или чуждестранните капиталовложения) могат да донесат на културния сектор.

Сегашната система на финансиране на изкуството се базира главно на отпусканите средства. При положение, че наличните обществени средства за култура са оскъдни и че зависимостта от тях пречи на много културни организации да се развиват и да намират собствени начини за създаване на приходи, трябва да се

изследват нови възможности за набиране на средства, за да се намерят нови, творчески механизми за финансиране на културата.

Дебатите за възможностите за набиране на средства бяха съпътствани от позадълбочено обсъждане на ценността на културата и конкретното положение и тежестта на културата в страните от Югоизточна Европа. В Западна Европа културата вече не е ценност сама по себе си и е загубила голяма част от своята легитимност за обществено финансиране. В този нов сценарий културата се третира като инструмент: за местно развитие, създаване на заетост, социална сплотеност, подпомагане езиците на малцинствата, повишаване качеството на живота... Тази нова рамка за културата обаче се основава върху силната и споделяна увереност, че сама по себе си тя е част от държавата на всеобщото благоденствие, докато в Югоизточна Европа през последните 50 години е била използвана като идеологически инструмент. Нейната стойност на доверие се поставя под въпрос, а ролята, която може да играе за усъвършенстване на държавата на всеобщото благоденствие, не се възприема толкова ясно. В това отношение първата предлагана препоръка е да се положат големи усилия, за да се изтъкват аргументите, които доказват и показват, че културата може да стане плюс за местното, регионалното и националното развитие.

Културният сектор трябва да намери подходящите съюзници, за да изпълни задачата за легитимиране на културата отново, в рамките на новата политическа и икономическа обстановка. Университетите могат да играят ключова роля за намирането на аргументи и обективни данни, с които да я подкрепят. Трябва да се направи още за провеждане на обзори и проучвания на публиката, за да може да се демонстрира активно, че от културния сектор има положителни ползи в цяла редица области и тези ползи да бъдат формулирани по такъв начин, че да бъдат разбрани от Министерството на финансите или представителите на икономическите ведомства.

Възможности за набиране на обществени средства

- Системата за финансиране на културата се основава главно върху отпускани средства и субсидии от пари, събирани чрез данъчното облагане. Българската данъчна система е доста проста (централното правителство събира данъци направо от гражданите и разпределя средствата надолу, като осигурява бюджетите на регионите и отчасти на общините). Целият комплект системи на данъчно облагане е описан и се предлага за обсъждане и размисъл, като основното предложение е да започнат национални дебати (в средносрочен план, поради сегашните парични ограничения) за реформи в данъчното облагане. Бяха посочени някои добри примери за въздействие на данъчното облагане върху обществените дебати за финансиране на културата. В Унгария гражданите имат възможност да дадат 1% от сумите съгласно данъчната си декларация на конкретна неправителствена организация, културна институция или църквата. Това е здравословна практика сама по себе си (най-голям дял отива у асоциациите за защита на животните, но миналата година културните организации са получили 10% от парите, събрани по този начин), а освен това се постига нещо като **“ефект на ехото”**: щом данъците бъдат събрани и този 1% бъде предаден на получаващата организация, крайните резултати за това “кой колко е получил” се публикуват в печата и изглежда, че темата привлича много внимание и съживява дебатите за разпределянето на обществените средства за неправителствени цели. Този опит може да бъде изследван като средство за пренасочване на дебатите по културната политика към ядрото на гражданското общество; към този въпрос е по-лесно да се подходи от по-осезаема и практична гледна точка, отколкото от абстрактна. И при положение, че разпределянето на обществените средства е грижа на повечето граждани, поставянето на въпроса за отделянето на

обществени пари за културни цели на обществената арена може да бъде силен аргумент, който да привлече общественото внимание.

- Трябва да се проучат и възможностите за развитие на културния сектор наред с други области на правителствената политика. За да може културата да бъде свързана с параметрите на развитието, могат да се поставят общи цели, съобразно с програмите за действие на други министерства. Освен това, има големи налични суми за финансиране на други области, несвързани пряко с културата (инфраструктури, околна среда, откриване на работни места и т.н.). Културният сектор може да се възползва и от тези схеми за финансиране, докато дава аргументи, доказващи ползата от действия в целия сектор. Колегите от българското Министерство на културата признаха, че през следващите няколко години трябва да работят съвместно с колегите си от други министерства, за да видят как ще се развиват нещата.
- Що се отнася до общинското и регионалното равнище, доста ясно е, че техните механизми за осигуряване на средства не са достатъчни. Те срещат по-големи трудности да набират средства за културни цели и за размисъл бяха предложени алтернативни структури. **Обединяването на усилията на общините за съвместно набиране на средства може да се извършва във формата на “общински консорциуми”, създавани за колективно решаване с приноса на редица общини на конкретен проблем, който не може да бъде решен от всяка община поотделно.**

Намаляване на зависимостта на културните институции от субсидиите

Всички културни институции, както обществените, така и смесените или частните, зависят много от отпусканите обществени средства и субсидии. Това е характерно за културния сектор в цяла Европа (освен културната индустрия и индустрията на развлеченията). Дори когато съществува тенденция държавата да продължи да осигурява или дори да увеличава сумата на средствата или субсидиите, културните организации трябва да преминат към по-малка степен на зависимост от обществените средства. Има начини за набиране на алтернативни фондове, които ще направят културните организации по-независими, ефективни и устойчиви. В Западна Европа се проучват нови подходи и някои тенденции могат да бъдат доловени в културния сектор в отговор на този нов подход.

- **“Хибридизация” на структури:** в Холандия много музеи станаха фондации по своя юридически статут, но същевременно техните колекции продължават да бъдат обществена собственост. Тези “хибридни” структури липсват в страните от Югоизточна Европа. Юридическата рамка трябва да бъде омекотена и направена по-гъвкава в средносрочен план, за да позволи създаването на такива структури.
- **Споделяне на отговорностите:** в много културни институции отговорностите се споделят и са съвсем точно определени, премерени и оценени. Тази система на споделяне допринася за изграждането на атмосфера на координирано партньорство, която е наистина здрава основа за установяване на дълготрайни схеми на сътрудничество.
- **Обединяване на средства:** средства се събират от редица различни източници (частния сектор, третия сектор, обществената администрация) за финансиране на конкретни културни проекти, като следствие от споделянето на отговорностите.

Тази динамика все още не е създадена в страните от Югоизточна Европа и тя не е взаимно свързана, но може да се засили в средносрочен или дългосрочен план.

Алтернативни източници на финансиране

Редица схеми на алтернативно финансиране бяха описани и предложени за размисъл. Трябва да се проучи в средносрочен план тяхната приложимост в страните от Югоизточна Европа. Защото дори ако в момента има ограничения на маневреността на изкуството и културната дейност в България и региона, и макар че обстановката няма да се промени за един ден, има планове за следващите няколко години и схемите и моделите, които е желателно да се установят през следващото десетилетие, могат и трябва вече да се проектират и обсъждат.

Бяха описани три основни начина на финансиране²:

- Държавни и обществени инвестиции, които могат да бъдат в традиционната форма на отпускани средства и обществени инвестиции в културата, но също така и в други форми. Този вид финансиране съществува и за подкрепа на по-широкия бизнес, като може да бъдат проучени редица възможности за малкия бизнес. Организацията от културния сектор трябва да смята, че отговарят на условията за подпомагане за малкия бизнес и да проучат възможностите си да превърнат дадена културна дейност в средство за създаване на приходи. Самонаетите и малките фирми могат да имат достъп до микрокредит, тъй като не са им нужни непременно големи парични суми.
- Дарителско финансиране (спонсориране, дарения - както индивидуално, така и корпоративно, доброволно, благотворително и т.н.).
- Инвестиции за печалба (при които ще има инвестиции в бизнес с някаква форма на възвръщаемост).

За да могат културните организации да постигат по-голяма печалба и да развиват способностите си да създават приходи в средносрочен план, вече могат да бъдат предприети стъпки за запознаването им с този механизъм. В това отношение:

- Плановете за подготовка на мениджъри по културата и изкуството трябва да включват нов подход към управлението на културното предприятие. Когато търси финансови партньори, персоналът на културните организации трябва да се държи като продавачи на продукти; ще бъдат необходими нов тип професионалисти по изкуството, добре запознати с методите, прилагани в света на спонсорския бизнес. Това съображение трябва да се има предвид при осъвременяването на проектите за учебни планове.
- За да могат културните организации да станат "хибриди" дългосрочно и да бъдат финансирани (отчасти) от редица партньори от различен характер (частни и обществени спонсори, индивидуални и корпоративни и т.н.), трябва да се положат големи усилия, за да се гарантира балансът в постигнатото партньорство. При "хибридите" организации, щом като са включени няколко партньори, никой няма да монополизира дадена културна институция за собствените си интереси, нито политически, нито търговски. Така че главното предизвикателство е да се запази балансът между всички тези различни поддръжници за това, което изисква големи усилия във външната и вътрешната комуникация.
- За да могат да се установят нови партньорства в съществуваща или нова културна институция, трябва да се определят точните причини защо частните учредители трябва да подкрепят такава институция. При бизнес сектора в Югоизточна Европа ползите от инвестирането в дадена културна организация трябва да бъдат описани нашироко за потенциалните спонсори, тъй като това е сравнително нова форма на сътрудничество в региона (особено за предприемачите от страната). Бизнес секторът може да възприема спонсорството като начин за реклама и за целите на връзките с обществеността. Могат да бъдат приведени и други аргументи, за да се

поощри спонсорството (напр. намаляване на данъците, при дарения за културни цели, престижна печалба, местно развитие и т.н.).

- Трябва да се извършат проучвания, за да се открие какво пречи на местните предприемачи да се ангажират с програми за спонсорство и да се преценят реалните нужди на “отношенията с обществеността” на малките местни фирми, в сътрудничество с бизнес училищата и/или научноизследователските институти и университетите.

Диалог между “акционерите” в културния процес

(25.02.2001 г.)

Юрий Вълковски

Този текст беше предизвикан от семинара “Политика за култура”, проведен в Бистрица, България, на 18 и 20 януари 2001 г. Той е опит за обобщение, но не може да обхване цялото разнообразие от въпроси, които бяха повдигнати в Бистрица. И все пак е вдъхновен от редицата концепции и мисли, които избуяха по време на семинара. Децентрализацията беше общата тема на семинара, но следващите бележки са съсредоточени по темата за диалога, защото той изглежда е жизнено важен за разбиране на положението в българската култура като цяло.³

На първо място има належаща нужда от дискусии по българската културна политика. “Съществува страх да се говори за “културна политика” и да се използва тази концепция” - казаха и г-н Стоян Райчевски, и г-н Реймон Вебер. Това трябва все още да е комплекс от ужасяващата целенасоченост на социалистическата културна политика.

На второ място, проблемите на отделните културни сектори трябва да бъдат внимателно проучени в контекста на цялостната национална културна политика. Разбира се, има специфика в реформата на театъра, но също така има много връзки с трудностите пред филмовата индустрия или сектора на изящните изкуства.

На трето място, има нужда от стратегическа, дългосрочно ориентирана дискусия за културата. Освен това, в дебатите за културната политика има нужда от

³ Ако сега се даде възможност за това, тогава трябва да се обсъди и въпросът за ролята на културата в развитието на страната. Това е важно, защото културата е част от идентичността на нацията и може да играе ключова роля в бъдещето.

⁴ Няма съмнение, че културата е важна за развитието на страната. Това е особено вярно за България, която е малка държава с ограничени ресурси. Културата може да бъде използвана като средство за привличане на инвестиции и за подобряване на качеството на живот. Това е важно, защото културата е част от идентичността на нацията и може да играе ключова роля в бъдещето.

“стойностни оценки”. Следователно, прагматичният разговор за културните проблеми не е достатъчен.

На четвърто място, дебатите по културната политика се осъществяват на различни равнища, от хора с различно равнище на компетентност, но в крайна сметка те трябва да обхванат всички участници в културния процес и след това - цялото общество.

Първият въпрос, който трябва да си зададем, е дали тук и сега имаме прозрение за абсолютната необходимост и неизбежността на диалог, който да е: междусекторен, стратегически ориентиран и достъпен⁴.

Вторият въпрос засяга “стаята”, в която този диалог може да се проведе:

Първо: “Стаята” може да бъде институция, постоянен обществен съвет, неправителствена организация или мрежа, неинституционализирана структура или дори “виртуален” - базиран на Интернет сайт за дискусии (?).

Второ: Спецификата на такава “стая”. Една от най-важните от тях е, че тази “стая”, както казва г-н Ги Саез, е “стая на доверието”.

Трето: Могат ли средствата за масова информация да се развият като “сайт” за този диалог, който би могъл да привлече цялото общество? Могат ли средствата за масова информация да поощрят един конструктивен, позитивен, неполитизиран и полезен диалог?

Третият въпрос е свързан с базата за този диалог.

Първо, диалогът трябва да се базира върху документи, за да бъде конкретен и конструктивен. Документите могат да бъдат:

1. концепции, основни схеми, графици;
2. отчети.

Министерството на културата, както и другите обществени институции, включително общините, трябва редовно да публикуват своите намерения, както и отчети за извършеното. Небрежността на Министерството не може да се отминава: не е публикуван “годишен отчет за неговата дейност и намерения”, което е нарушение на Закона за закрила и развитие на културата (член 14, алинея 3, точка 2). По време на семинара в Бистрица беше подчертано, че регионалните и общинските институции също не обявяват публично своите програми и възможности за финансиране, които предлагат, нито своите отчети и намерения.

Второ, точните, достоверни и подробни данни са абсолютно необходими, за да се постигне реалистичен и конструктивен диалог. Не е възможно да се правят нито прогнози, нито анализи, без цялостно познаване на ситуацията в културата.

Има няколко възможни източника на такива данни: отделите на Министерството за проучване и анализ, други обществени институции - напр. Националният статистически институт, независими изследователски центрове. Не може да се отмени и ролята на университетите. Университетите имат необходимия потенциал да се развият в изследователски и консултантски центрове с решаващо участие в разработката, изграждането и оценката на културната политика не само в столицата, а и на регионално и общинско равнище.

И накрая: Контекстът на културната политика е по-широк, отколкото е представено тук. Той включва взаимоотношенията с други обществени сфери, както и международното измерение на културните процеси. За културата е важно да не бъде

разбирана изолирано от цялостните тенденции в обществото, както и да бъде разбрана нейната ценност именно като неделима част от общите социално-икономически, политически и други процеси.

Този текст е диагноза за някои проблеми, така както се разкриха пред мен благодарение на семинара в Бистрица.

Този текст е също така първата стъпка към изработването на проект за действие.

Анализ на формулярите за оценка

Изготвен от Цвета Андреева, Координатор на *Политики за култура* в България

Формуляри на българи: 33/67

Формуляри на чужденци: 13/30

I. ФОРМА НА ПРОВЕЖДАНЕ НА СЕМИНАРА

Формата, под която се проведе семинара спомогна за по-добър обмен, което доведе до конкретни, практически резултати:

- 5: 14/45 31%
- 4: 20/45 44,44%
- 3: 10/45 22,22% (предимно чужденци)
- 2: 1/45 2% (само един отговор)
- 1: 0%

без оценка: 1/46

Коментари:

Коментарите, които заслужават да бъдат взети под внимание са: **“Беше създадена истинска мрежа на участниците”**, но като цяло мненията са, че успехът на последващите дейности зависи изцяло то активността на всеки участник/организация.

Направени са някои забележки относно неравносътната подготовка на участниците, в следствие на което са се получили някои размивания по време на дискусиите; това се дължи както на модерирването на сесиите, така и (според някои участници от чужбина) на неясните цели на събитието.

“Подреждането (в буквалния смисъл) на министерството, парламентаристите и чуждестранните участници във “вътрешния” може би попречи на някои българи да се включат в началните сесии”.

Достатъчно време бе от делено за дискусии:

- 5: 17/45 37,8%
- 4: 16/45 35,6%
- 3: 9/45 20%
- 2: 3/45 7%
- 1: 0
- без оценка: 1/46

Коментари:

По-голямата част от участниците, българи и чужденци, оценяват времето като **достатъчно** (само един български участник /парламентарист/ казва: “Изключително недостатъчно време за дискусии”). Изразени са мнения като: прекалено много въведения и коментари; прекалено големи групи за качествен дебат; езикови бариери, трябва да се вземат пред вид. Други коментари: “казуси – не свързани с темата” (според чуждестранен участник); “Повече дискусии, посветени на Третия сектор, особено през първия ден”.

Сесиите осигуриха достатъчно информация за работните групи:

- 5: 21/46 45,7%
- 4: 20/46 43,5%
- 3: 5/46 10,9%
- 2: 0%
- 1: 0%

Коментари:

Над 90% смятат, че пленарните заседания създадоха необходимата основа сесиите на работните групи, но според някои:

“заклученията не бяха достатъчно ясни” и “по някои въпроси дискусиите бяха доста повърхностни”

“Не съм сигурен, че може да се очаква от представителите на местните власти да говорят за проблемите, когато Министерството присъства толкова явно.”

Атмосферата на семинара доведе до отворена, откровена дискусия:

- 5:21/44 47,7%
- 4: 18/ 44,41%
- 3: 4/44 9%
- 2: 0
- 1: 0

без оценка: 2

Атмосферата може да бъде описана като :

- *Формална:* 9% (4 отговора)
- *Неформална:* 91%

Коментари:

Мнението на чуждестранните участници се различава до известна степен, особено в недостатъчното разбиране между местни и чужди представители , както и между значителната разлика в стиловете.

Няколко мнения, които заслужават внимание са, че имаше известно “**нежелание**” да бъдат формулирани проблемите.

Други:

“Оригинална комбинация на формално и неформално” (чуждестранен участник).

II. СЪДЪРЖАНИЕ / ПОДГОТОВКА + материали

Казусите от България:

- 5: 2/13 15,4%
- 4: 10/13 77%
- 3: 1/13 7,6%
- 2: 0
- 1: 0

Коментари:

Българските казуси са окачествени в някои от формулярите като “партийни” доклади (прекалено “розови”).

Повече внимание да се обърне на централна Европа, поради големите различия между ситуацията в Централна и Източна Европа и западната.

(попълнено само от чужденците)

Ситуацията в България беше добре представена:

- 5: 10/45 22%
- 4: 21/45 46,7%
- 3: 11/45 24,%
- 2: 3/45 6,7%
- 1: 0
- без оценка: 1

Коментари:

Тук се наблюдава **липсата на визия** за българската културна политика, както на централно, така и на местно ниво; коментари от рода на “прекалено розово” или “прекалено мрачни” изказвания и презентации.

Мнения, че чуждестранните участници не са много добре информирани за ситуацията в България, както и че проблемите на българския културен сектор не бяха ясно и точно формулирани.

Най-общо казано, чуждестранните участници бяха добре запознати със ситуацията в България:

- 5: 6/44 13,6%
- 4: 16/44 36,4%
- 3: 18/44 41%
- 2: 4/44 9%
- 1: 0
- без оценка: 2/44

Коментари:

Най-общо, чуждестранните участници бяха информирани относно ситуацията в България.

Коментари като: “Не много от чуждите представители познават ситуацията от последните 2-3 години” отправят към темата за наличната информация в чужбина за българската културна политика /споменат във въпрос 9/. Ако ние, като българи, не сме в състояние да осигурим такава информация, то кой би могъл да го направи?

Различията в терминологията трябва да се споменат, като объркващ фактор по време на дискусиите и презентациите.

III УЧАСТНИЦИТЕ

- Баланс между секторите
- Чуждестранни участници
- Полза; изграждане на мрежа

Участниците в семинара представляват съвкупност от експерти, което ще бъде от полза за в бъдеще:

- 5: 21/46 45,6%
- 4: 16/46 34,7%
- 3: 9/46 19,5%
- 2: 0
- 1: 0

Коментари:

“По време на работната група (казус Севлиево) представителите на Министерството не провокираха ползотворна дискусия, а по-скоро двустранен отчет: както от тяхна страна, така и от страна на добрите примери за общини, избрани от тях. В резултат се получи невярна представа (слава Богу) само за чуждите участници, че не съществуват проблеми на местно ниво; по този начин бяха избегнати важни въпроси относно децентрализацията”;

Болшинството участници смятат, че на този семинар са събрани експерти, които ще са от полза в бъдеще. Забелязват се, обаче, коментари като “**липсата на представители на третия сектор**” и независими творци, както и ниската им активност по време на дискусиите. Едно от мненията е дори “**много случайно подбрана аудитория**”.

Участниците представляваха необходимия баланс на различните сектори с оглед на ефективна дискусия върху проблемите (темите), залегнали в програмата (т.е. достатъчно парламентаристи, представители на министерството, на местната власт, както и на неправителствени организации, експерти и професионалисти в областта на културата):

- 5: 11/45 24,44%
- 4: 17/45 37,8%
- 3: 10/45 22,22%
- 2: 6/45 13,33%
- 1: 1 2,22%
- без оценка: 1/46

Коментари:

Много важен въпрос засягащ баланса между секторите на семинара – общият резултат от който клони към добра оценка (4); Коментарите показват повече информация за това, отколкото оценката в цифри. Трябва да се подчертаят следните забележки, и съответно препоръки за **повече:**

- представители на други министерства, чиято дейност има общо с дискутираните теми (напр. Министерство на финансите, на образованието, на икономиката и туризма и др.);
- парламентаристи и съответно повече активност от тяхна страна;
- хора на изкуството;
- представители на бизнеса;

- местните власти и изборни длъжности (кметове); представители на регионите и областите.

Чуждестранните участници бяха добре подбрани:

- 5: 29/45 64,44%
- 4: 15/45 33,33%
- 3: 0
- 2: 1/45 2,22%
- 1: 0
- без оценка: 1/46

Коментари:

Много положителни отгласи относно селекцията на чуждестранните участници. В коментарите различаваме общата готовност и отвореност на българските участници за чуждестранния опит и присъствие по такъв неформален начин, което предполага добро продължение на програмата в региона.

Присъствието на представители от съседните държави на региона даде добри резултати:

- 5: 19/45 42,2%
- 4: 21/45 46,7%
- 3: 5/45 11,1%
- 2: 0
- 1: 0
- без оценка: 1/45

Коментари:

Същото мнение и относно присъствието на представители от съседните държави. За съжаление според някои коментари, те не участваха пълноценно в дискусиите; в положителна насока безспорно е и мнението, че обменът на мнения и опит с тях е бил полезен, поради подобната ситуация, в която се намират страните.

Един представител на съседна държава подчерта необходимостта от повече примери относно приликите и различията в рамките на региона.

IV РЕЗУЛТАТИТЕ

Като група имахме възможността да преминем отвъд дискусията по дадените проблеми и да определим потенциални стратегии за в бъдеще:

- 5: 7/43 16,3%
- 4: 19/43 44,2%
- 3: 10/43 23,25%
- 2: 6/43 13,6%
- 1: 1/43 2,3%
- без оценка: 3

Коментари:

Наблюдавайки коментарите се убеждаваме, че оценката в цифри не отговаря точно: по-голямата част от коментарите съдържат информацията, че по-скоро се е осъществил обмен на идеи, но **никакви ясни стратегически идеи** не са били изяснени по време на дискусиите, нито **ясна визия**.

Вярвам, че този процес ще допринесе за по-ефективното партньорство между участниците, необходимо за развитието на добра културна политика в България:

- 5: 20/42 47,6%
- 4: 17/42 40,5%
- 3: 3/42 7,1%
- 2: 2/42 4,8%
- 1: 0
- без оценка: 4/46

Коментари:

Всички участници изглежда се отнасят много позитивно към приноса на процеса за ефективното партньорство между действащите лица в процеса, тъй като от активността на всеки един зависи партньорството, както и от ясното съзнание за тяхната роля в гражданското общество.

“Това е начинът” е коментар, който доказва **повишеното съзнание** за ролите на действащите лица в процеса, но различното ниво на развитие на културните политики в България затруднява партньорството между трите страни.

“Имаше обвинения и самокритика по адрес на министерството и неговата готовност за диалог. Верни или не, такива възможности, генерирани отвън, са важни и полезни”.

“Необходимо е всички участници да бъдат включени в прилагането на проекта в България, както и да бъдат ангажирани в работните групи”.

“Предполагам, че дискусията ще допринесе, но се страхувам, че трябва да се извърви дълъг път, още повече, че средствата в страната се недостатъчни”.

В процеса на дискусиите бяха изяснени някои фундаментални различия между културна политика и законодателство:

- 5: 12/42 28,6%
- 4: 13/42 31%
- 3: 13/42 31%

- 2: 3/42 7,1%
- 1: 1/42 2,4%
- без оценка: 4/46

Коментари:

Предимно положително съотношение (над 65%) относно идентифицирането на дисбаланса между законодателство и културна политика. Няколко упрекващи коментара за икономическите закони (не специфицирани, обаче).

Отново поява на проблеми с терминологията.

По време на семинара успяхме да изясним критичните теми (проблеми) за България, върху които е необходимо да се обърне незабавно внимание:

- 5: 11/44 25%
- 4: 23/44 52,3%
- 3: 7/44 16%
- 2: 2/44 4,5%
- 1: 1/44 2,3%
- без оценка: 2/46

Коментари:

Някои от проблематичните въпроси бяха изяснени, но много от важните проблеми останаха не назовани; създаде се впечатлението, че проблемите не бяха идентифицирани, не бяха разрешени и някои спешни казуси.

Специално внимание бе отделено на лобирането.

В края на семинара имам усещането за по-ясна визия за много от компонентите на културната политика, отколкото преди него:

- 5: 22/41 53,6%
- 4: 13/41 31,7%
- 3: 4/41 10%
- 2: 2/41 4,8%
- 1: 0
- без оценка: 5/46 (10,8%)

Коментари:

Много позитивни относно ролята на семинара за индивидуалната визия за компонентите на културната политика:

Съществуваща или не, културната политика и стратегия е необходима и на централно, и на местно ниво. Това е окуражаващ факт, защото той дава най-малкото, по-широка гледна точка на всички действащи лица в културната политика в тяхната работа, въпреки коментари от типа: "Семинарът ми изясни защо **няма такава [културна политика]**".

Този семинар ще направи по-ефективно моето участие във формулирането на културната политика в моята страна:

- 5: 20/42 47,6%
- 4: 15/42 33,(3)%
- 3: 6/42 14,3%
- 2: 2/42 4,8%
- 1: 0
- без оценка: 4/46 (8,7%)

Коментари:

Мнозинството от участниците смятат, че са обогатили своя мироглед по този въпрос.

Този семинар затвърди моето разбиране за ролята, която хората на изкуството и културата могат да играят във формулирането на културната политика:

- 5: 17/43 39,5%
- 4: 15/43 35%
- 3: 6/43 14%
- 2: 3/43 7%
- 1: 1/43 4,7%
- без оценка: 3/46

Коментари:

“На този етап много артисти не са наясно как могат да участват във формулирането на културната политика ”.

Министерството обвинява хората на изкуството за тяхната “пасивна” позиция. Въпросът е дали програмата “Политики за култура” може да стане необходимият **медиатор**.

Програмата отваря погледа на законодателите и другите ангажирани в културната политика, към ролята която външните, не правителствени експерти могат да играят в процеса на формулиране на културната политика:ю

- 5: 17/45 38%
- 4: 15/45 33,(3)%
- 3: 6/45 13, (3)%
- 2: 5/45 11%
- 1: 2/45 4,(4)%
- без оценка: 1/46

Коментарите илюстрират по-добре:

Коментари:

Жалко е, че депутатите не присъстваха; въпреки че стана ясно в каква посока трябва да се развива законодателството, особено финансовото”.

“За да бъде ефективна и полезна, дискусията се нуждае от прозрачност, доверие и диалог”.

“По-активно участие от страна на не правителствените организации в сферата трябва да постави техните идеи за тяхното участие в културната политика”.

“Нека се надяваме най-напред, че участниците ще направят нещо със тази яснота”.

В този семинар успяхме да изясним възможните начини на партньорство за:

а) законодателите:

- 5: 7/42 16,(6)%

- 4: 13/42 30,9%
- 3: 10/42 23,8%
- 2: 10/42 23,8%
- 1: 2/42 4,8%
- без оценка: 4/46

Баланс на мненията е трудно да се направи, най-вече когато законодателите не бяха много на брой и недостатъчно активни.

б) Представителите на Министерството на културата:

- 5: 15/40 37,5%
- 4: 15/40 37,5%
- 3: 8/40 20%
- 2: 2/40 5%
- 1: 0
- без оценка:: 6/46 (13,5%)

По-скоро ДА отколкото НЕ.

с) представители на централната и местната власт:

- 5: 10/43 23,3%
- 4: 17/43 39,5%
- 3: 13/43 30,2%
- 2: 3/43 7%
- 1: 0
- без оценка:: 3/46

д) Не правителствен сектор и професионалисти:

- 5: 9/42 21,4%
- 4: 18/42 42,8%
- 3: 14/42 33,(3)%
- 2: 1/42 2,4%
- 1: 0
- без оценка: 4/46

На семинара беше постигнато съгласие върху основния процес и принципите, необходими за взаимодействието и сътрудничеството в бъдещото развитие на културната политика:

- 5: 13/42 30,9%
- 4: 18/42 42,9%
- 3: 8/42 19%
- 2: 3/42 7,1%
- 1: 0
- без оценка: 4/46

Коментари:

“Имах чувството, че не беше формулирано реално “споразумение””.

Тенденциите и принципите за бъдещо сътрудничество в изграждането на културната политика е позитивно в най-общ план (над 70% с оценка 4 и 5). Най-важните препоръки са за разширяване обхвата на участие от **бизнес сектора** с оглед изясняване на визията кои групи, как и защо имат отношение към културата.

Най-общо, семинарът достигна резултатите, които очаквах:

- 5: 2/13 15,4%
- 4: 10/13 77%
- 3: 1/13 7,6%
- 2: 0
- 1: 0

Коментари:

“Не съм сигурен за незабавното въздействие върху българското правителство и не правителствени организации”.

КЛЮЧОВИ ДУМИ, преобладаващи в резултатите от страна на българските участници в семинара:

- ПРИДОБИТА ИНФОРМАЦИЯ
- ПРОЗРАЧНОСТ
- ПОВЕЧЕ ЯСНОТА ОТНОСНО НЕОБХОДИМОСТТА ОТ УЧАСТИЕ НА ТРЕТИЯТ СЕКТОР, ПАРЛАМЕНТА, ДРУГИТЕ МИНИСТЕРСТВА И БИЗНЕС СЕКТОРА В ИЗГРАЖДАНЕТО НА НАДЕЖДНА КУЛТУРНА ПОЛИТИКА И СТРАТЕГИЯ.

НАЙ-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРЕПОРЪКИ от формулярите за оценка:

Да бъдат поканени:

- представители на другите министерства (напр. Министерството на финансите);
- повече парламентаристи и избрани кметове;
- повече представители на бизнес сектора;
- повече представители на третия сектор и творци;
- разширяване на обхвата на участниците от бизнеса, за по-ясна визия за това, кои групи, как и защо имат отношение към културата.

Други:

- Акцент върху темата за лобирането;
- Предложение за семинари по отделни сектори като последващи дейности.

Дискусия:

- Повече дискусии да бъдат посветени на Третият сектор;
- Еднаква терминология за всички участници;
- Фокусиране и акцент върху “ГОРЕЩИТЕ” проблеми, а не на прекалено “розовите” изявления.

V МАТЕРИАЛИ

Материалите, които получих преди семинара бяха (посочете само по един отговор):

a)

- прекалено базисни – 4/31
- точно каквито трябва – 24/31
- прекалено изчерпателни – 3/31

b)

- недостатъчни – 4/32
- адекватни – 27/32
- твърде много - 1/32

Общи коментари:

Относно качеството на материалите за семинара, над 80% от участниците, са дали оценка “точно каквито трябва” и “адекватни”. Само няколко ги смятат за “недостатъчни”. Има, обаче, някои коментари (основно от представители на Министерството), че информацията относно българската културна политика е остаряла.

Няколко забележки са направени по отношение на закъснялото разпространение на досието.

За в бъдеще бих искал да препоръчам да бъде разпространена предварително повече информация (отбележете повече от един отговора):

- теоретична литература – 6/13
- кратки статии с практическа насоченост - 7/24
- повече сравнителни казуси – 11/13
- страници в Интернет за посещение – 7/13
- нито едно от посочените - 0

Други коментари:

- да бъдат представени по-добре преводите на нормативните актове (по отношение на превода на българския Закон за закрила и развитие на културата)